

Kantopaanusammal

Vedsäckmossa
Calypogeia suecica

Uhanalaisuusluokka (IUCN): erittäin uhanalainen (EN)

Uhanalainen ja erityisesti suojeltava (LSA 521/2021)

Luonnehdinta

Kantopaanusammal on pieni maksasammal, jonka versot ovat 0,5–3 cm pitkät. Litteissä versoissa on kaksi riviä katto-paanun muotoisia pyöreähköjä kylkilehtiä, ja versojen alapinnalla rivi vartta hieman leveämpiä, syvään kaksiliuskaisia vatsalehtiä. Kantopaanusammal kasvaa pienialaisina puhtaina peitteinä tai muiden sammalten seassa suikerrellen lahoilla maapuilla. Alustaa vasten painuneet versot ovat likaisen vaaleanvihreät, ja niissä on usein erotettavissa vaaleanpunainen sävy. Pienestä koostaan huolimatta kantopaanusammalen saattaa erottaa helpostikin versojen nuppimaisesti kohenevista latvoista, joiden kärjissä on rykelmä hyvin vaaleanvihreinä tai lähes valkoisina erottuvia itujyväsiä. Määrittäminen edellyttää kuitenkin aina mikroskooppista tarkastelua.

Elinympäristö ja levinneisyys

Kantopaanusammal kasvaa pitkälle lahonneella puulla kosteissa, vanhoissa ja varjoisissa kangasmetsissä, korvissa ja pienvesien lähimetsissä. Tyypillinen kasvualusta on paljas, hieman rosainen kuoreton puuainne suurten lahojen maapuurunkojen sivulla, missä ympäröivä maapohjan kasvillisuus pitää pienilmaston kosteana. Kasvustoja on tavattu haavan ja havupuiden lahoilta rungoilta. Kantopaanusammalta esiintyy pääosin Etelä- Keski- ja Itä-Suomen havumetsissä. Pohjoisin kasvupaikka on Kitilässä. Nykyään lajia tavataan noin 90 kasvupaikalla.

Nykytila ja uhkatekijät

Monet kantopaanusammalen vanhoista kasvupaikoista Etelä-Suomessa on hävinnyt. Häviämisen tärkein syy ja lajin merkittävin uhka ovat vanhojen luonnontilaisten metsien häviäminen ja lahopuuatjatumon katkeaminen talousmetsissä. Runsas puolet kantopaanusammalen kasvupaikoista sijaitsee suojelemattomissa kohteissa.

Hoitosuositukset

Kosteaa ja varjoisaa elinympäristöä tarvitsevan erityisesti suojeltavan kantopaanusammalen esiintymispaikka rajataan metsänkäsittelyn ulkopuolelle. Riittävän kostean pienilmaston säilyttäminen voi olla talousmetsässä vaikeaa, mutta esiintymispaikan kuivumista voidaan ehkäistä esimerkiksi säilyttämällä ympäröivä metsä jatkuvasti peitteisenä. Esiintymäpaikalla ja sen läheisyydessä säästetään lahonneet maapuut. Luonnonhoitotöillä esiintymiin voidaan tuottaa lahopuuta tai kunnostaa tarvittaessa vesitaloutta. Osa kantopaanusammalen kasvupaikoista voi olla metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä, joiden ominaispiirteiden muuttaminen esimerkiksi ojittamalla tai avohakkuilla on kielletty. Runsaslahopuustoisten kangasmetsien, korpien ja pienvesien lähimetsien vapaaehtoiseen suojeluun on mahdollista hakea rahoitusta METSO-ohjelman kautta.

Lähteet

- Laaka-Lindberg, S. 2009. *Calypogeia suecica* – vaarantunut. Teoksessa: Laaka-Lindberg, S., Anttila, S. & Syrjänen, K. (toim.). 2009. Suomen uhanalaiset sammalet. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. S. 59–60. Verkkojulkaisuna: <http://hdl.handle.net/10138/38824>
- Ulvinen, T., Syrjänen, K. & Anttila, S. (toim.) 2002. Suomen Sammalet – levinneisyys, ekologia, uhanalaisuus. Suomen ympäristö 560. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 354 s. Verkkojulkaisuna: <http://hdl.handle.net/10138/40617>

Kuva: Jouko Rikkinen